# INDEX SCHOLARUM

IN

# UNIVERSITATE LITTERARIA GRYPHISVALDENSI

PER

SEMESTRE AESTIVUM

ANNI MDCCCXLIV

A DIE XXIX MENSIS APRILIS

HABENDARUM.

---

INEST G. F. SCHOEMANNI MANTISSA ANIMADVERSIONUM AD AESCHYLI PROMETHEUM.

TYPIS FRID. GUIL. KUNIKE REG. UNIVERS. TYPOGR.

# UNIVERSITATIS LITTERARIAE GRYPHISVALDENSIS

RECTOR

## LUDOVICUS HÜNEFELD

CUM

## SENATU ACADEMICO

S. D.

## CIVIBUS ACADEMICIS.

---

Scriptor huius prooemii quum nuperrime Aeschyleam Prometheum commentariis suis explicatam ediderit, eumque librum a plerisque eorum, qui haec sua prooemia legere solent, aut lectum esse aut lectum iri credat, non alienum esse statuit, hac nunc scribendi opportunitate oblata ita uti, ut de aliquot illius fabulae locis disserat et quasi quandam mantissam commentariis suis superaddat. Mantissam autem dicit, ne quid magni polliceri videatur. Nam versabitur omnis haec disputatio in rebus minutis et specie admodum levibus: quamquam qui studiorum nostrorum rationem recte aestimare didicerunt, nihil in his litteris tam leve esse sciunt, quod non etiam ad res gravissimas permagni interdum momenti esse possit. Ceterum habebit haec nostra scriptio, si nihil aliud, hoc tamen fortasse utilitatis, ut admoneantur tirones exemplis aliquot propositis, quid in arte critica veterum scriptorum monumentis adhibenda maxime vitandum, quid sequendum sit. Nam copiam huiusmodi exemplorum suppeditabit nobis libellus Adversariorum in Aeschyli Prometheum et Aristophanis Aves nuper a Fr. Wieselero, prof. Gottingensi, editus, qui libellus quum absoluta demum nostra editione ad nos perlatus sit, fieri non potuit, ut in commentariis nostris rationem eius haberemus, id quod facturi fortasse in aliquot locis fuissemus, si non aliam ob causam, certe propter novitatem coniecturarum a Gottingensi critico propositarum. Tractantur enim ab hoc duodecim fabulae Aeschyleae loci, quorum sex aut septem nos quoque tractavimus. In his quum nullus sit, de cuius emendatione non longissime utriusque nostrum iudicia dissentiant, operae pretium fuerit, huius dissensionis causas atque rationes paullo accuratius exponere.

Primum igitur versu 49, quum vulgo scribatur

ἅπαντ' ἐπράχθη πλὴν θεοῖσι κοιρανεῖν·
ἐλεύθερος γὰρ οὔτις ἐστὶ πλὴν Διός.

convenit quidem nobis cum Wieselero eatenus, ut verbum ἐπράχθη corruptum, coniecturasque a criticis prolatas plerasque omnes reiiciendas esse iudicemus: quod autem etiam Stanleii emendatio una omnium verissima, ἐπαχθῆ, eodem cum ceteris loco a Wieselero habita, et ne commemorata quidem est, magnopere improbamus. Movit eum fortasse Reisigii auctoritas, qui adiectivum ἐπαχθής, quoniam alibi in tragicorum fabulis non legitur, etiam hoc loci admitti posse negavit. Atqui si auctoritatibus standum est, non minor sane quam Reisigii in tali re auctoritas Hermanni habebitur, cui illam Stanleii emendationem probatam esse scimus. Quaeri autem ante omnia debebat, num quae probabilis ratio exputari posset, qua permoti tragici illud adiectivum fastidiissent, et si nullam esse appareret, non consulto sed casu factum censeri, ut in his quae exstant tragoediis nusquam id usurparent. De sententia autem loci Aeschylei, et quam egregie huic illud ipsum ἐπαχθῆ conveniat, diximus in comment. p. 284, quae repetere hoc loco nihil attinet. Quod autem Wieselero placet, ut ἐπράθη scribatur, id nos, etiamsi in omnibus codicibus inventum esset, corruptum tamen et exturbandum dicere non dubitaremus, utpote prorsus ineptum. Ipse sententiam hanc existere autumat: „omnia vendita h. e. in servitute sunt praeter[quam] imperare diis.“ neque dubium esse potest, quin significari his verbis voluerit, servos esse deos omnes praeter unum imperatorem, Iovem. Iam ut concedamus aliquantisper — quod profecto non debet concedi, — θεοῖσι κοιρανεῖν, diis imperare, dici potuisse pro deorum imperatore, θεῶν κοιράνῳ, ne sic quidem aliud dicetur illis verbis, nisi deorum imperatorem non esse venditum: quumque addatur statim, ἐλεύθερος γὰρ οὔτις ἐστὶ πλὴν Διός, videbitur Aeschylus liberum dicere quicunque non venierit, qua ratione recusare non poterimus, quin vernas quoque in herili domo natos, aut helotas Spartanorum, quos venum dari a dominis non potuisse constat, aut si qui sub tyrannorum dominatione vivant, hos omnes Aeschylo liberos visos esse statuamus. Porro ceteri dii non simpliciter servire, sed veniisse et pretio mancipati esse dicentur, quod quam absurdum sit, non opus est demonstare. Nam quod Wieselerus πραθῆναι etiam improprie dici autumat, testemque citat Orestem in Choeph. v. 902 haec dicentem:

δεχῶς ἐπράθην ὢν ἐλευθέρου πατρός,

dicitur sane ibi ἐπράθην improprie: sed de eo dicitur, qui reapse non servus sed liber est; Wieselero autem talia exempla afferenda erant, ubi qui serviret, licet non venditus esset, tamen πραθῆναι diceretur, qualia neque sunt neque possunt esse. Ceterum quod Orestes illo loco dicit, hoc est, non quidem venditum se esse, sed abalienatum esse a matre lucri causa, quo scilicet ipsa et impunitatem

sceleris et regnum cum Aegistho haberet*). Et agnoscit hanc lucri significationem Clytaemnestra, cui illud dictum est, quum contra quaerit,

*ποῦ δῆθ᾽ ὁ τῖμος, ὅντιν᾽ ἀντεδεξάμην;*

indicari sibi illud postulans, quo tanquam pretio abalienati filii potita sit: cui quod ille respondet,

*αἰσχύνομαί σοι ταῦτ᾽ ὀνειδίσαι σαφῶς,*

testatur hoc quoque verborum superiorum illam quam diximus sententiam fuisse. Itaque similiter etiam nunc nobis quaerere licebit, si *πραθῆναι* dii dicuntur, sive proprio sensu sive improprio, *ποῦ δῆθ᾽ ὁ τῖμος;* poterimusque versum explere in hunc modum: *τίς δὲ καὶ πρατὴρ ἔφυ;* quandoquidem non potest quisquam *πραθῆναι* dici, nisi sit aliquis quasi *πρατήρ*, qui lucrum inde perceperit: qui autem serviunt, *πραθῆναι* ita demum recte dicentur, si pro pretio in servitutem ab alio dati sint, quod quam recte in deos conveniat, supervacaneum est examinare.

Non magis probare possumus alterius loci emendationem v. 265, ubi codicum scriptura haec est:

*ἐλαφρὸν, ὅστις πημάτων ἔξω πόδα*
*ἔχει, παραινεῖν νουθετεῖν τε τοὺς κακῶς*
*πράσσοντας· ἐγὼ δὲ ταῦτα πάντ᾽ ἠπιστάμην.*

Versum tertium corruptum esse metrum arguit: emendandi viae duae iniri possunt, aut ut *τὸν κακῶς πράσσοντ᾽* scribatur, quemadmodum Stanleius aliique censerunt, quibus ego assensus sum, quandoquidem non raro numeros nominum aut verborum a librariis permutatos esse constat**), aut, si quis tamen pluralem hoc loco servatum velit, ut *ἐγὼ δέ* cum alia quapiam dictione commutetur, qua is qui loquitur — est autem Prometheus — semet ipse significet, in cuius dictionis locum illud *ἐγὼ δέ* tanquam glossema quoddam irrepsisse statuatur. Hoc Reisigio itemque Wieselero placuit, quorum alter *αὐτός*, alter autem *ὅδε δέ* ab Aeschylo

*) Similiter Electra loquitur, alio eiusdem fabulae loco, v. 130: *πεπραμένοι γὰρ νῦν γέ πως ἀλώμεθα πρὸς τῆς τεκούσης, ἄνδρα δ᾽ ἀντηλλάξατο Αἴγισθον.* Nam recte ibi *πεπραμένοι* pro *πεπραγμένοι* scriptum esse vix dubitari potest. Abalienatos se et Orestem a matre queritur, ut frueretur haec adulteri matrimonio. — Ceterum alio genere translationis *πραθῆναι*, ut *ἐμποληθῆναι* et *πωληθῆναι*, non raro dicuntur ii, qui fraude circumventi et decepti sunt, quos nos quoque vernacule loquentes *verrathen und verkauft* dicimus, similiterque Latini, ut est apud Plautum. cum ioculari imaginis amplificatione, Bacch. IV, 7, 16: O stulte, stulte, nescis nunc venire te, atque in eo ipso astas lapide, ubi praeco praedicat. De Graecis vid. Intt. ad Aristoph. Ach. v. 382 et Brunck. ad S. Phil. v. 966.

**) Velut in Eum. v. 304 quis dubitet scribendum esse: *τὸν μὲν καθαρὰς χεῖρας προνέμοντ᾽ οὔτις ἀφ᾽ ἡμῶν μῆνις ἐφέρπει*, cum Hermanno, Schützio, Müllero, quamvis codices omnes pluralem habeant. metro pessumdato?

scriptum fuisse suspicatur. Nobis si horum alterutrum optandum sit, utrum praestet, plane non dubitari posse videtur. Nam quum opponat Prometheus chori praeceptis suam ipsius intelligentiam, suaque se sponte compertum habere dicat quod ille se docere voluerit, in tali oppositione quam apte *αὐτός* pronomine uti potuerit, quilibet intelligit. Neque additam pronomini etiam adversativam coniunctionem requiremus, quandoquidem quae ita manifesto inter se opposita sunt, isto coniunctionis adminiculo haudquaquam egere videntur. Itaque nulla alteri coniecturae *ὅδε δὲ* commendatio ex addita coniunctione accedet: ipsum vero pronomen *ὅδε* non poterit non longe quam *αὐτός* deterius iudicari. Etsi enim *ὅδε* non raro etiam de prima persona dicitur, ut significetur eo is a semet ipse qui loquitur, vis tamen eius non haec est, ut is ipse alteri, solus aut sua sponte aliquid agens alius vel hortantibus vel admonentibus vel aliquo modo ad eum pertinentibus opponatur, quemadmodum fit in pronomine *αὐτός*, sed est illa demonstratio mere localis, qua etiamsi possit, qui ita demonstratur, aliis quodammodo etiam opponi videri, non aliter tamen opponitur, nisi quatenus hoc loco, non alibi est, ut rectius discretionem hanc aut determinationem quam oppositionem dicendam esse appareat. Quodsi quis exempla pronominis *ὅδε* ita usurpati consideraverit, facile intelliget, alteri pronomini *αὐτός*, quod veram oppositionem indicat, plane non locum fuisse, veluti apud Euripidem Alcest. v. 752 Monk.: *οὐ γὰρ τῷδ' ἔτ' ἐς ταὐτὸν στέγος νεῖσθε*, h. e. *οὐκ ἐμοί*, non *ἐμοὶ αὐτῷ*, et ibid. v. 1109: *οὐκ ἔστιν ἥτις τῷδε συγκλιθήσεται*, ubi item potuit *ἥτις ἐμοὶ*, aut etiam *μοι*, *συγκλιθήσεται*, sed *ἥτις ἐμοὶ αὐτῷ συγκλιθήσεται* non potuit dici. Et quod apud Aeschylum in prologo Persarum chorus dicit, *τάδε μὲν Περσῶν τῶν οἰχομένων Ἑλλάδ' ἐς αἶαν πιστὰ καλεῖται*, potuit dicere *ἡμεῖς μὲν — πιστοὶ καλούμεθα*, non potuit *ἡμεῖς αὐτοί* Accedit quod demonstrativum pronomen hoc sensu usurpatum semper etiam gestum quendam loquentis requirere videtur, quo adiuvetur quodammodo demonstratio: qualis gestus quam sit a vincti Promethei condicione alienus, non opus est exponere.

Longa illa de Atlante et Typhone oratio, quae legitur a v. 348 usque ad v. 377, utrum Promethei an Oceani sit, dissentiunt interpretes. Wieselerus mediam quandam viam ingreditur, ut partem huius orationis, usque ad v. 368, Oceano tribuat, reliqua Prometheo, illius sermonem interpellanti et continuanti. Et priorem quidem partem ut Oceano tribuat, Reisigii se rationibus permoveri dicit, quibus quae a me opposita sunt p. 295, 6, nolo nunc repetere: reliquam autem orationem, inde a verbis *ἔνθεν ἐκραγήσονταί ποτε*, Prometheo assignat duabus de causis: primum, quia vaticinium de futuro Aetnae incendio melius huic quam alteri conveniat, deinde quod commemoratio illa Typhonis, qui quamvis

fulmine ictus saevire tamen non desinat, ad consilium Oceani Prometheum flectere cupientis parum accommodata sit. Possum equidem haec accipere, quoniam mihi quoque illa verba, licet non sola, sed una cum omni superiore oratione, Promethei esse videtur: quod autem dispescitur a Wieselero oratio inter duos colloquutores, et Prometheus desubito alterius sermonem interpellare fingitur, praesertim in medio versu, id vero probari nullo modo potest. Quantum enim e superstitibus Aeschyli fabulis iudicare licet, abhorret hoc plane ab huius poetae consuetudine, qui nunquam non integris versibus personarum orationes concludit et exorditur: neque ullum est contrarii generis exemplum, praeter unum Promethei locum v. 982, ubi inchoatur versus Promethei exclamatione *ὤμοι*, continuatur autem Mercurii verbis, *τόδε Ζεὺς τοὔπος οὐκ ἐπίσταται.* Id cur hoc loco ita Aeschylus instituerit, potest fortasse ratio haud improbabilis afferri: quamquam non repugnabo equidem, si quis erratum a librariis esse suspicetur, locumque ita refingat, ut primum *ὤμοι* Prometheus exclamet extra versum, ac deinceps Mercurius repetita eadem exclamatione versum integrum pronuntiet. Et hanc rationem Lachmanno, viro intelligentissimo, placuisse memini. Verum utut de hoc loco statuitur, in alterum illum locum rem adeo insolitam contra omnes codices inutili coniectura invehere, id, opinor, criticis

non di, non homines, non concessere columnae.

In eadem oratione versum 354

*Τυφῶνα θοῦρον, πᾶσιν ὃς ἀντέστη θεοῖς,*

corruptum esse satis constat. Wieselerus *πάλιν* pro *πᾶσιν* scribi iubet, idque referri vult ad pugnam Atlantis contra deos, quo devicto Typhon rursus bellum iis intulerit. Sed dubito ego quidem magnopere, licueritne ita *πάλιν* dici de repetito certamine alterius, quum neque socius huius certaminis Typhon fuerit, neque hoc ipsum in superioribus memoratum sit.

Versu 471 pro vulgata lectione *ὥς τις* Wieselerus pronomen relativum *ὅστις*, in aliquot codicibus inventum, restitui, omnemque locum in hunc modum scribi et interpungi vult:

*Πέπονθας αἰκὲς πῆμ', ἀποσφαλεὶς φρενῶν·*
*πλανᾷ κακὸς δ' ἰατρὸς, ὅστις ἐς νόσον*
*πεσὼν ἀθυμεῖ —.*

Scilicet in vulgata scriptura, quum *ὥς τις* legitur et post *πλανᾷ* interpungitur, utcunque verba construuntur, semper orationem habemus *ἀσύνδετον*, quum nulla intercedat inter haec duo verba, *πέπονθας* et *πλανᾷ*, coniunctio. Huic igitur malo Wieselerus occurrens alterum verbum *πλανᾷ*, in unum cum nominibus *κακὸς*

δ' ἰατρός membrum conflari vult, ut sic etiam δὲ coniunctio, nominibus his interposita, ad verbum illud pertineat, idque ita cum superiore membro nectatur. Sententiam autem eandem esse, ac si dictum sit, πλανᾷ δὲ ὡς κακὸς ἰατρός, quod ut comprobet, ad Schneideri ad hunc locum annotationem provocat. Nempe docet ibi Schneiderus id quod nemo facile in dubium vocaverit, δὲ coniunctionem etiam ab Aeschylo nonnunquam secundo, non primo vocabulo postponi, eiusque rei aliquot exempla commemorat. Atqui exempla huius nostri similia neque citavit, neque potuit, opinor, citare. Scilicet haec verba, κακὸς ἰατρός, pro appositione habenda erunt ad id subiectum, quod est verbi πλανᾷ, eiusque appositionis vis erit comparativa, ut saepe alibi. Iam vero in tali orationis conformatione, quum postposita sit verbo appositio, non potuit coniunctio, a verbo seiuncta, mediae appositioni inseri, sed debuit necessario inter verbum et appositionem collocari, πλανᾷ δὲ κακὸς ἰατρός: si anteposita esset appositio, potuit coniunctio vel secundo loco poni, ut insereretur appositioni, κακὸς δ' ἰατρὸς πλανᾷ, vel etiam tertio loco: κακὸς ἰατρὸς δὲ πλανᾷ, sed πλανᾷ κακὸς δ' ἰατρός absonum est, neque quisquam unquam sic loquitur. — Quid autem faciemus isto ἀσυνδέτῳ, erepta nobis hac medicina? Tolerabimus, censeo, aut si opus fuerit, tuebimur similibus exemplis haud adeo difficilibus inventu. Nam est sane nihil hoc genere frequentius, ubi quis quod primum universe proposuit, statim quale sit disertius eloquitur, ut nostro loco chorus, postquam universe Prometheum turpi malo laborare dixit, hoc iam quale sit exponit his verbis, ἀποσφαλεὶς φρενῶν πλανᾷ et sequentibus. Sexcenta id genus, si quis hoc agat, invenire nullo negotio poterit: ego nunc tribus defungar exemplis Homericis, quae obiter quaerenti prima se obtulerunt. Il. II, 217: αἴσχιστος γὰρ ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν· φολκὸς ἔην, χωλὸς δ' ἕτερον πόδα κτλ. Deformitas Thersitae, primum universe commemorata, statim per partes describitur. XXIV, 680: Λητοῖ ἰσάσκετο καλλιπαρήῳ· φῆ δοιὼ τεκέειν, ἣ δ' αὐτὴ γείνατο πολλούς. Od. IV, 445: ἀλλ' αὐτὴ ἐσάωσε καὶ ἐφράσατο μέγ' ὄνειαρ· ἀμβροσίην ὑπὸ ῥῖνα ἑκάστῳ θῆκε φέρουσα.

In verbis Promethei quae leguntur v. 509, 10

οὐ ταῦτα ταύτῃ Μοῖρά πω τελεσφόρος
κρᾶναι πέπρωται,

recte Wieselerus Μοῖραν non **sortem** sed **Parcam** h. e. divam personam esse agnoscit: quod autem rescribi vult, Μοῖρ' ὅπως τελεσφόρος κράνῃ, videtur nobis sententiam loci corrumpere. Dicet enim ita Prometheus, nondum haec sic esse fato constituta, ut a Parca perficiantur, habebimusque Parcam fatalia decreta exsequentem, diversam itaque a Fato eique parentem, qualem vereor ut

Prometheus agnoscat, qui quum Μοίρας dicat τῆς ἀνάγκης οἰακοστρόφους (v. 512, 13) non ministras has alienae cuiusdam potestatis, sed summas rerum moderatrices a se haberi significat, omnium eventuum necessariam seriem ipsas praefinientes et gubernantes.

In Mercurii verbis, v. 1015,

αὐθαδία γὰρ τῷ φρονοῦντι μὴ καλῶς
αὐτὴ καθ' αὐτὴν οὐδενὸς μεῖζον σθένει,

quum sint qui μεῖον pro μεῖζον scribendum censeant, recte ab his Wieselerus dissentit: ipse autem in fine versus secundi interrogationis signum poni vult, quod qua ratione fieri possit, non perspicio. Nam interrogare Mercurius non potuit nisi aut hoc modo: numquid est, quo plus polleat contumacia? — in qua interrogatione indefinitum pronomen ponendum fuisse apparet, μῶν τινος μεῖζον σθένει; — aut hoc: quidnam est, quo plus polleat contumacia? ut pronomen poneret interrogativum: τίνος ἔχει μεῖζον σθένος; Qui autem sic interrogat: nullane re plus pollet contumacia? is significat, hoc quod est in hac interrogatione positum, sibi non ita se habere videri, h. e. non videri sibi nihil esse, quo plus contumacia polleat, sed esse potius aliquid eiusmodi: quae sententia quam aliena sit a Mercurii persona, quis non intelliget? Vult enim profecto nihil eiusmodi esse, et hoc ipsum planissime eloquitur in vulgata lectione: αὐθαδία οὐδενὸς (aut οὐδ' ἑνὸς) μεῖζον σθένει: contumacia non ulla re plus pollet, h. e. nihil contumacia sola per se, absque prudentia, vincere et superare potest.

Restant aliquot loci a me, qui eos sanos esse iudicarem, silentio praetermissi, a Wieselero autem supervacaneis coniecturis attentati, idque tanta cum levitate, ut in plerisque ne causas quidem, cur vulgatam lectionem mutatam vellet, exponere conatus sit. Veluti versu 258, ubi interroganti choro

οὐδ' ἔστιν ἄθλου τέρμα σοι προκείμενον;

Prometheus respondet:

οὐκ ἄλλο γ' οὐδὲν, πλὴν ὅταν κείνῳ δοκῇ.

displicere sibi ostendit γέ particulam, cuius rationem Hartungus in doctr. part. I, pag. 392 reddere studuerit: cur autem displiceat et quid ab Hartungo erratum esse censeat, non dicit. Ipse hanc proponit emendationem:

οὐκ ἄλλοτ' οὐδὲν, πλὴν ὅταν κείνῳ δοκῇ,

licetque suspicari, huius prae vulgata lectione praestantiam adeo ei manifestam visam esse, ut omni demonstratione supersederi posset. Nos hanc praestantiam, qualis sit, non perspicimus. Nam id quidem non credimus, concinnitatis cuiusdam amore eum permotum esse, ut adverbio temporis relativo, ὅταν, alterum

item adverbium temporis, ἄλλοτε responderet. Nimis enim hoc puerile est. Ceterum γέ particula hoc loco plane ex vulgatissimo omnium scriptorum usu posita est in ea responsione, qua quis id ipsum, quod alter interrogaverit, ita esse affirmat, simulque aliquid insuper addit. Res est notissima diuque ante Hartungum a multis observata: et extant eius in hac ipsa fabula aliquot exempla, velut v. 253. 4, 515, 747, 769, 775.

Item v. 436 sqq. vulgatam lectionem

βοᾷ δὲ πόντιος κλυδὼν
ξυμπιτνῶν, στένει βύθος,
κελαινὸς δ' Ἄϊδος ὑποβρέμει μύχος γᾶς·

refingi vult in hunc modum, ut pro βύθος rescribatur βαθύς, pertinens scilicet, eodem quo κελαινὸς, ad μύχος, comma autem post ξυμπιτνῶν deleatur ponaturque post στένει, de quo se ambigere dicit, sitne pro dativo accipiendum, ut dicatur marinus fluctus cum gemitu collidi, an pro verbo, ut dicatur scilicet fluctus marinus boare collisus gemere, quale asyndeton iure mireris ei in mentem venire potuisse, qui aliud, idque plane usitatissimum, v. 471, tolerare nequiverit. Sed magis mireris, vulgatam lectionem cuiquam displicuisse. Nimirum vexat nonnullos intempestivus quidam coniectandi pruritus, cuius levandi nullam ne futilissimam quidem occasionem praetermittere possunt. Quod quum in Robortelli editione βαθύς scriptum sit, manifesto typographi errore, in Mediceo autem codice, si minus hoc ipsum βαθύς, at certe βάθος, hoc satis causae fuit ad tam bellam emendationem.

Versu 852 Prometheus Ioni Apidis in Aegypto partum praedicens haec ait:

ἐνταῦθα δή σε Ζεὺς τίθησιν ἔμφρονα,
ἐπαφῶν ἀταρβεῖ χειρὶ καὶ θιγὼν μόνον.
ἐπώνυμον δὲ τῶν Διὸς γεννημάτων
τέξεις κελαινὸν Ἔπαφον.

Γεννήματα Wellauerus, Wunderlichius aliique multi ipsam illam contrectationem, versu superiore memoratam, dici statuerunt. Id Wieselerus improbat propterea quod „ita nimis abrupte et obscure loquutus esset poeta.“ Rescribendum igitur suadet, ἐπώνυμον δὲ τῶν Διὸς γέννημ' ἀφῶν. Nimirum debebat Prometheus vaticinans omnia quam planissime et disertissime exponere, et hoc ipsum perspicuis verbis declarare, non de concubitu cogitandum esse, sed de contrectatione tantum: et si forte Io iam ex concubitu Iovis gravida esset, cavendum Prometheo erat, ne reponeret sibi illa, filium suum Epaphum, utpote ab ἐπαφῇ dictum, non recte nunc γεννημάτων ἐπώνυμον dici: nam γεννήματα quidem iam alio modo per-

acta, contrectationem autem illam nihil nisi quandam obstetricationem futuram esse.

Superest unus locus, de quo disputandum sit, in prologi initio, v. 6, ubi quum vulgo nunc ea scriptura recepta sit, quam vetus Aristophanis interpres ad Ran. v. 827 servavit,

ἀδαμαντίνων δεσμῶν ἐν ἀῤῥήκτοις πέδαις,

Wieselerus codicum Aeschyleorum auctoritatem maiorem ratus hunc versum reponi vult,

ἀδαμαντίναις πέδαις ἐν ἀῤῥήκτοις πέτραις.

Nempe hoc ipsum in Robortelli editione legitur: codices autem, quotquot collati sunt, omnes in ἀῤῥήκτοις πέτραις conspirant, suntque etiam qui ἐν praepositionem addant, itemque in omnibus ἀδαμαντίνοις aut ἀδαμαντίναις, et πέδαισιν aut πέδῃσιν extat. „Quivis unus“, inquit Wieselerus, „qui accurate pensitaverit, quantopere codicum lectiones consentiant et ab ea, quae a scholiasta Aristophanis tradita est, discrepent, illi codicum consensui plus tribuendum censebit, quam scholiastae.“ Mihi contra, quo quis accuratius illum consensum consideraverit causamque eius reputaverit, eo minus ei tributurus videtur. Constat enim omnes illos codices ex uno exemplo originem habere, quod exemplum quum alius alio fidelius repraesentet, poterunt hinc inter se comparati alii aliis meliores aut deteriores dici, consensus autem omnium nihil aliud probabit, quam veteris illius exempli lectionem. Haec igitur quum opposita sit alteri lectioni, ab Aristophanis interprete servatae, non multorum nobis testimonia audire videbimur uni opposita, sed singulos utrimque testes esse censebimus, quorum utri fidem adiungamus, non aliunde nisi aut ex ipsorum auctoritate aut ex rei, quam testantur, natura ac probabilitate diiudicandum sit. Et de auctoritate quidem hoc unum nunc dicere possumus, nihil causae esse, cur illum Aristophanei scholiastae codicem, cuius praeter hoc unum specimen nihil nobis innotuit, non meliorem aut adeo deteriorem isto fuisse iudicemus, unde nostri codices fluxerunt, quem quidem non optimum fuisse multis argumentis colligitur. Rem autem ipsam per se contemplanti, non poterit dubium videri, utra lectio probabilior sit. Nam quod Wieselerus hanc quam scholiastes habet lectionem coniectori alicui deberi, non ex integriore libro servatam esse iudicat, nulla ratione facit. Quid enim in coniectoris illius libro scriptum fuisse credit, quod ille corrigendum putaverit? Hocine, quod nostri codices habent? Parum credibilis erit tanta corrigendi audacia. An illud, quod Wieselerus verum iudicat? Negabit ipse, corrigendi causam fuisse. Quamquam nos quidem aliter iudicamus; et si vere hoc inventum in illo libro fuisset,

tolerari non debuisse contendimus. Quis enim talem versum, non dicam Aeschylo, sed quolibet de trivio poeta dignum iudicet, ἀδαμαντίναις πέδαις, ἐν ἀῤῥήκτοις πέτραις, duabus partibus aequalibus in homoeoteleuta desinentibus? Aut quis ab Aeschylo uni verbo ὀχμάσαι in uno orationis membro, uno structurae tenore, haec duo πρὸς πέτραις et ἐν πέτραις adiungi potuisse credet?

τόνδε πρὸς πέτραις
ὑψηλοκρήμνοις τὸν λεωργὸν ὀχμάσαι
ἀδαμαντίναις πέδαις ἐν ἀῤῥήκτοις πέτραις.

Et hoc πρὸς πέτραις ὀχμάσαι ἐν πέτραις, ad rupes affigere in rupibus, significabit Wieselero interprete: ad rupes ita affigere alterum, ut is simul etiam inclusus in rupibus h. e. in aliquo hiatu rupium lateat! — Talia si aut non assequutus aut abominatus aliquis ad coniecturam quamvis audacem confugisset, summopere laudaremus. Sed nequaquam tamen scholiastae illius lectionem ex huiusmodi coniectura ortam esse censemus: impressam enim habet certissimam veritatis notam, estque haud dubie ex incorrupto quodam fabulae Aeschyleae exemplo prompta: haec contra, quae in nostris codicibus leguntur, inepte excogitata sunt ad explendam depravati codicis scripturam. Nam primum ἐν ἀῤῥήκτοις πέτραις, pro πέδαις, scriptum erat, errore proclivi, et in Wellaueri etiam annotatione ad h. l. commisso: deinde media versus pars aliquo casu oblitterata, ut legi non possent nisi haec: ἀδαμαντίν — — ἐν ἀῤῥήκτοις πέτραις: denique in margine adscriptum πέδαις, quo scilicet illud πέτραις corrigeretur. Hoc postea corrector male abusus est ad explendam lacunam, et hinc nostrorum codicum lectiones ortae sunt. — Quae autem protulit praeterea Wieselerus ad emendationem scilicet suam comprobandam: „videri Prometheum in aliquo rupis hiatu positum fuisse ita, ut pars tantum corporis promineret et in conspectum veniret, eamque sententiam egregie quadrare ad id, quod pluribus de causis pro certo sumi possit, Promethei imaginem quandam ligneam oculis eorum, qui spectarent, subiectam fuisse: posse enim statui, hanc imaginem ita comparatam fuisse, ut sola anterior pars exhibita esset, ut is, qui Prometheum agebat, non in ea, sed pone eam in hiatu rupis versaretur,“ haec nunc accuratius examinare non libet: et cur ligneum illud simulacrum, de quo illi non dubitandum videtur, mihi parum placeret, dixi in prolegomenis editionis meae p. 85. 86. Hoc tamen non gravabor profiteri, si fuerit tale simulacrum, malle me id in rupis hiatu magna ex parte delitescens, quam totum in theatri conspectu positum cogitari, ne scilicet ligneus ille Prometheus nimis cito aut taedium aut risum populo moveret. — Sed admonet me haec res alius cuiusdam Promethei, non lignei quidem, sed

picti in vase fictili, itemque in hiatu quodam pube tenus delitescentis, quem a Scrofanio, Italo archaeologo, acceptum nuper Geppertus, popularis noster, spectandum nobis proposuit in libro de antiquo Graecorum theatro, Lipsiae a. 1843 edito. Vereor tamen equidem magnopere, ne hic quoque Prometheus explodendus sit. Hominem enim pictum videmus adolescentem et imberbem, qua specie unquam Prometheum propositum esse parum credibile est. Is prominet dimidia fere sui parte e strue quadam lapidum, rudium quidem illorum, sed ordine tamen compositorum, ut esse solent in aedificiis, quae cyclopia dicuntur, nisi quod in hac pictura lapides satis parvi sunt, maximique eorum, si ad hominis mensuram comparentur, vix capitis modum excedunt, minimi, quantos facile manus totos comprehendat: universa autem species muri est aut imperfecti aut diruti, quali specie rupem, in qua Prometheus vinctus fuit, repraesentare nemo profecto potuit. Denique advolat ad hominem serpens alatus: quem pro aquila, Promethei corpus laniatura, a pictore substitutum esse aut potuisse substitui nunquam nobis persuadebitur. — Necesse est igitur aliud esse huius picturae argumentum: quodnam sit, non quidem pudeat me nescire; neque tamen, quid mihi videatur, dicere verecundabor, quum praesertim Iahnius noster, archaeologus peritissimus, idem sibi dudum visum esse significaverit, in Palamede p. 44, simulque eorum me admonuerit, quae in eandem sententiam a viro illustrissimo, duce de Luynes, scripta sunt in Annalibus inst. archaeol. tom. I, pag. 407 sqq. Videor igitur mihi hominem agnoscere in cavernam Trophonii descendentem; eamque sententiam etiam contra Welckeri disputationem, in Diurnis antiquariis a. 1838, p. 219 facile defendi posse arbitror. Nam quod is Palamedem repraesentari credit lapidibus obrutum, vix minus incredibile est, quam illud de Prometheo. Primum enim in lapidatione, quum lapides a magna multitudine coniiciuntur, hos nemo credet ita cadere posse, ut in muri diligenter constructi formam coeant, eum autem, in quem coniecti sunt, erectum stare, dum lapides ad pubem usque accnmulantur et post eum adeo in altum exsurgunt, ut supra ipsius caput emineant, quemadmodum in hac pictura factum videmus. Non igitur intelligo, qui potuerit Welckerus ad ipsum adspectum provocare, qui mihi quidem omnem lapidationis cogitationem excludere et procul arcere videtur. Quod autem introitum in cavernam Trophonii repraesentari negat, non sane ostii instar videmus, patulo vel aditu vel descensu: sed ad Trophonii cavernam descensum fuisse legimus per foramen angustissimum, quo quum is qui descensurus erat pedes immisisset, subito occulta quadam vi intus abriperetur: idque foramen fuisse in latere specus cuiusdam non natura sed arte facti, cuius circuitum probabile est lapidibus ex-

structum fuisse in hunc modum, quem pictura repraesentat. Et quod non omnem hunc circuitum depictum videmus, sed partem tantum eius cum ipso illo foramine atque homine intus collocato: necessario hoc ita pictor instituit, quandoquidem, si totum circuitum pinxisset, hominem necesse fuisset abscondi nec potuisse conspici. Fecit igitur, quod maxime consentaneum erat, ut muri imperfecti speciem repraesentaret, eumque ex altera parte humiliorem, quo propius draconem, ex hac parte advolantem, homini admovere posset. Hunc autem draconem ne nos quidem pro uno eorum accipimus, qui in caverna Trophonii esse dicebantur, quos quidem Welckerus recte negat alatos pingi potuisse: sed nihil obstat, quominus Agathodaemonem significari credamus, in cuius aede, qui oraculum consulebant, aliquamdiu morabantur. Is igitur nunc adest descendenti, propitius, opinor, et opem laturus. Proxime Agathodaemonem ad dextram caduceus est, mercuriale signum, quo nihil aliud a pictore significatum coniicio, quam Trophonium, oraculi dominum. Quippe fuerunt qui ipsum Trophonium pro Mercurio haberent, uno de quinque, in quos huius numen a philosophantibus mythologis dispertitum est. — Denique litteras ΑΓΑ, paullo longius ad dextram positas quilibet, opinor, malet de Agamedis nomine interpretari, quam cum Welckero, de Palamedis, ut prima littera Π deleta, Λ autem cum Γ permutata esse statuatur, quum praesertim ipse Welckerus huic se coniecturae non multum tribuere professus sit. Quae autem ab hoc causae proferuntur, quominus Agamedes significari credatur, hae mihi, si fas est litteratori contra archaeologum de huiusmodi artis arcanis dicere, inanes esse videntur. Aut ipsum Agamedem, aut rem aliquam ad Agamedem pertinentem, velut aram, non autem litteras initiales pingi debuisse contendit. Ipsum Agamedem cur noluerit pictor pingere, mihi satis manifestum videtur: aram qui postulat, demonstrare ante omnia debebit, fuisse aram Agamedi consecratam. Nam Pausanias quidem huic ab iis, qui in cavernam descensuri essent, arietem non ad aram, sed *εἰς βόθρον* sacrificatum esse scribit. De alia denique re quacunque ad Agamedem pertinente, qua is melius quam primis litteris nominis significari potuisset aut debuisset, tum demum disputari poterit, si qualis haec res sit, fuerit demonstratum. — Itaque mihi quidem nihil obstare videtur, quominus id quod dixi argumentum huius picturae esse statuatur, neque in iis, quae in reliquis vasis partibus picta sunt, quidquam esse arbitror, quod huic interpretationi adversetur, etiamsi de singulis, quid sibi velint et quo pertineant, non potest certo demonstrari. Sed quemadmodum in philologicis ita etiam in archaeologicis multa esse puto, quae satius sit nescire, quam inanibus coniecturis operam ludere.

Scribebam Gryphiswaldiae mense Martio ann. MDCCCXLIV.